

כוונת הדברים היא לרות, 'אמה של מלכות', אשר חז"ל ייחסוה בסנהדרין, קה, ע"ב: "אמר רב יהודה אמר רב: לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה, שבשכר ארבעים ושניים קרבות שהקריב בלק זכה ויצאה ממנו רוח, דאמר רב יוסי בר הונא: **רוח בתו של עגלון מלך מואב היתה**"².

הווי אומר: לעגלון צורר היהודים יש זכות אבותי וזכות עצמית של כיבוד שם שמים: אף גם זאת מצייני, שחז"ל למדו הלכה מעגלון, והיא ארוגה ושלוכה במאורע שלפנינו, במעשה אהוד בן גרא:

"נגמר הדין [=של מגדף] לא היו הורגין בכינוי אלא מוציאיין כל אדם לחוץ. שואלין את הגדול שביניהן ואומר לו: אמור מה ששמעת בפירוש. והוא אומר [=מצטט את הגידון ששמע כלפי שמים]. והדיינין עומדין על רגליהם וקורעין ולא מאחיין" (סנהדרין, נ, ע"א).

"עומדים מנלן? אייר יצחק בר אמי: דאמר קרא 'ואהוד בא אליו והוא ישב בעלית המקה' אשר לו לבדו ויאמר אהוד דבר אלהים לי אליך **ויקם מעל הכסא**' (ג, כ). והלוא דברים קל וחומר: ומה עגלון שהוא עכ"ר"ם ולא ידע אלא בכינוי — עמד, ישראל ושם המפורש על אחת כמה וכמה"

(סנהדרין, ס, ע"א).

נטוית' הדעת והדגש כלפי עגלון מורגשת היטב בכתובים; הן בתיאור נדיבותו של עגלון בהסכמתו למפגש בארבע עיניים ('ויצאו מעליו כל העמדים עליו' — ג, יט), ובעיקר בתיאור הלא-סימפטי של השתפכות המעינים: 'ויבא גם הנָּבֵא אחר הלהב ויסגר החלב בעד הלה כי לא שלף החרב מבטנו ויצא הפרשדנה" (ג, כב). מה בא מקרא מפורט זה ללמדנו, והלא הפירוט מותיר טעם רע ותחושת גיעול?

בן ימינו איטר ימין

עוד הערה נכבדה עמנו בטרם נציע את השמועה, כהבנתנו. "ויקם ה' להם מושיע את אהוד בן גרא בן הימיני **איש אטר יד ימינו**" (ג, טו). עובדת היותו איטר אכן מנוצלת היטב בהשעיותיו את עגלון, כמסופר להלן: "ויחרג אותה מתחת למדיו על **יד ימינו** ... וישלח אהוד את **יד שמאלו** ויקח את החרב מעל ירך ימינו ויתקעה בבטנו" (ג, כא). אך מדוע פרט טכני זה מוצג בנשימה אחת מיד עם התוודעותנו לשופט החדש? ובעיקר, צורם את אזונו הצירוף "**בן הימיני איש אטר יד ימינו**". במבט חודר נחוש כאן דבר והיפוכו:

וכתוספת-הערה נציין, כי חזרנו על כל המקרא כולו (באמצעות הקונקורדנציה, כמובן) ולא מצאנו "איטר" פרט לפסוק שלפנינו ועוד אחד בלבד. אף הוא — למרבה ההפתעה — אומר בבני בנימין, בני הימיני, ומקומו בשלהי ספר שופטים, בפרשת פילגש בגבעה: "ויתפקדו **בני**

2. בהוריות, י, ע"ב, ובבבלי, כג, ע"ב, הגרסה: "בת בנו של עגלון". ועיין בתוספת בבבלי שם, ד"ה בת בנו.

ישראל רוזן
[ממלך 7: 0
מגזין 7, י"ג]

אהוד בן גרא — פרק במוסר ומלחמה*

הקדמה

השופט השני בספר שופטים הוא אהוד בן גרא, והתקופה שזכה לשופט היא הארוכה ביותר מבין השופטים: "ותשקט הארץ שמונים שנה" (ג, כ). אלמונית למדי. רובם מוקדשים לתכסיסי האירוע ולתיאור מפורט של שלבי המבצע. ואנו שואלים את עצמנו: מה בא פרק זה ללמדנו? האם התני"ך שוטח לפנינו בהרחבה תיאור הצלחה של העזה, של מקריות, של ניצול העיתוי ותו לא?

צורר בעל זכויות

בילדותנו מחאנו כף לנוכח הצלחת עקרון ההתפעלה ושמתנו עם גיבור הפרק שעלה בידו להערים על הצורר. אך האם זהו המסר האלוהי? בגיל יותר מבוגר, הוסטה מעט הסימפטיה מאהוד לעבר האיוב, לעגלון מלך מואב. חז"ל במדרשיהם תרמו לא מעט ינקודות זכותי לעגלון:

"והוא [=עגלון] שב מן הפסילים אשר את הגלגל ויאמר דבר סתר לי אליך המלך ... ויאמר אהוד דבר אלהים לי אליך ויקם מעל הכסא' (ג, יט-כ). אמר לו הקב"ה אתה עמדת מכסאך לכבודי — חיך הריני מעמיד ממך בן יושב על כיסא ה', שנאמר: ויושב שלמה על כסא ה' למלך' (מלכ"א, א, כ)"

(רות רבה, ב, ט; תנחומא, וחי, יד).

1. מן הסדרה: דמויות שופטי ישראל
אמנם לא נאמר יוהא שפט את ישראל שמונים שנה אך סגנון דומה, "ותשקט הארץ", מציינו אצל כל ראשוני השופטים: עתניאל בן קנז (ג, יג), דבורה (ה, לא) וגדעון (ח, כח). מפנה סגנוני חל אצל אבימלך "וישך אבימלך על ישראל שלש שנים" (ט, כב), ועל הכה אחיו, תולע בן פואה, כבר נאמר "יושפט את ישראל עשרים ושש שנה" (י, ה), וכך על כל הבאים אחריו: יאיר הגלעדי (י, ה), יפתח (י"ב, ז), אבנן (י"ב, ט), אלון (י"ב, יא), עבדון (י"ב, יד) ושמשון (ט"ז, לא).

מאיך רגליים לדעה ששמגר בן ענת, שהוא השופט היחידי שלא נזכרו שנות תקופתו, כיהן בצָרֵב ימיו של אהוד ונבלע בשמונים השנים המיוחסות לאהוד בן גרא.

אמנם הכתוב אומר "ויאחזיו היה שמגר בן ענת" (ג, לא) אך המקרא שלאחרי-מדליג עליו: "ויקפו בני ישראל לעשות היתר בעיני ה' **ואחז מת**" (ד, א). וראה ברד"ק על-אתר. וחשוה גם רות רבה, א, א: "ויחי בימי שפט השפטים" — מי היו?... שמגר ואהוד היו...". משמע שביהנו במקביל תקופה מסוימת, ובה בעת אירע מעשה רות.

בנימין ... מכל העם הזה שבע מאות איש בחור **אָטָר יֵד יִמִּינוֹ** כל זה קָלַע באבן אל השערה ולהא
יחטא"י (כ', טו-טז).

ובכלל, מהו השבח של אותה נבחרת ("בחור"י) בנימינית בהיותם אִטְרֵי יָד? פשט הפסוק
הוא שקולעים באבן אל השערה ביֵד שמאל בנימין. ברם, פירוש זה איננו משבר את האוֹן
הפנימית הדורשת הסבר לשימוש בבלת "אִטְרֵי" אשר יוחדה למי ששמאלו היא יד העיקרית.
ומה עניינו לכאן?

לגיטימציה להפרת אמונים?

והנראה בעיני —

פרשת הריגת עגלון בידי אהוד, והושעת ישראל בעקבותיה, נוקבת ויורדת עד השיתוף של
דילמת 'מוסר ומלחמה', או בנוסח אחר: היש גבולות מוסריים ויחוקי משחקי מחויבים או
שמא כל תכסיס כשר?

לענין, המסר התנ"כי של הסיפור הוא בדיקת בנקודה זו. המקרא, המפרט את גועל ההמתה,
ודרשות 'סימפטייות' של חז"ל כלפי עגלון — נועדו לחבליט את הדילמה המצפונית הכרוכה
בנקיטת 'סירור אישי המנוגד, אולי, לאמנה בינלאומית.

והמסר התוכני הוא כפול ואמור לשני הכיוונים:

א. למרות שאהוד נקט בדרך ילא סימפטית, בכל זאת הוא נקרא "מושיע ישראל" (ג', טו),
והתוצאה: "ותשקט הארץ שמונים שנה" (ג', לו). מסגרת סיפורית זו, לטעמי, מְקַדֶּה לגיטימציה
גם לשטת הפעולה שנקט בה אהוד, וזו 'עוברת את במת התנ"ך' ללא ביקורת גלויה.

ב. מאידך, אהוד הוא בעל מוס, "אישי אטר יד ימינו" ('ית"ר [כוהן] אִטְר בֵּין בֵּיד בֵּין בְּרֹגֶל
פסול [לעבדה] — בכורות, מה, ע"ב). אין צורך להכביר פסוקים ומימרות חז"ל שמהם
משתקף כי הימין מייצגת את דרך המלך והשמאל את הצד האפל, הכהה, המשני ('ימין ה'
רוממה); "כל פניות לימין"; ועוד עשרות כיוצא בהן.

המקרא טורח לציין את 'מומו' של אהוד מיד עם הכרת אישיותו: הוא אִטְר, הוא צועד
בנתיב השמאל, הוא נוקט בדרך חריגה, לא סימפטית עד להגעיל ('וַיִּצָא רַפְרֻדְנָה'), הוא
פוגע בריב בדיקו כאשר הלה מפגין כבוד כלפי שמים, ובפינו טעם לפגם ויותר מזה.

ואף-על-פי-כן, אהוד הוא המשיע ומעשי תשועה, וה' עמו, למרות הביקורת הסמויה.

שפט חטפני

איטרות זו, הליכה בדרך עקלתון, היא היא דרכו של בנימין על במות התנ"ך, והיא בוקעת
ועולה ממדרש חכמים נפלא בבראשית רבה ט, ג:

"בנימין זאב יטרף" (בראשית, מ"ט, כז) — מדבר בשופטני; מה הזאב הזה חוטף, **כך חטף**

אהוד לבו של עגלון...

ד"א, מדבר במלכותו; מה הזאב חוטף, כך חטף שאול את המלוכה, שנאמר 'ישאול לכד
את המלוכה על ישראל' (שמ"א, י"ד, מז).

ד"א מדבר במלכותו; מה זאב חוטף, כך אסתר חוטפת המלוכה, הה"ד 'יתלקח אסתר'
(אסתר, ב', ח).

ד"א מדבר בארצו; מה הזאב הזה חוטף כך הייתה ארצו של בנימין חוטפת את פירותיה,
בבקר יאכל עדי — זו יריחו שהייתה מבכרת, וילערב יחלק שלל — זו בית אל שהייתה
מאפלט".

מסכת חטיפותיו של בנימין עניינה הרעיוני הוא פעילות בלתי שגרתית, מפתיעה, חריגה,
ולאו דווקא חטיפה טכנית כפשוטה (שאול הרי נחבא מן המלוכה, אסתר נחטפה אל המלוכה,
ויריחו ובית אל אינם חוטפים בידיים אלא פירותיהם חריגים ומקוטבים בעונתם). ואבהוֹן
דכולהו: אהוד, החוטף כפשוטו.

הצליל הבוקע מחטפנות זו, מן הדימוי לזאב הטורף בחטף, הוא צורם, והביקורת התנ"כית
והחז"לית נרמזת בו היטב.

ומקרא מלא דבר הכתוב אודות חטפנות השבט: "וראיתם והנה אם יצאו בנות שילו לחול
במחולות ויצאתם מן הכרמים ו**חטפתם לכם** איש אשתו מבנות שילו ו**הלכתם ארץ בנימין**"
(שופטים, כ"א, כא).

תכסיסו של אהוד הביא לישועת ישראל, אך גם הידד את דרכו החטפית של בנימין. בדרכי
אסוציאציה מדרשית ניתן להסמך גם את הפסוק "ויעש לו אהוד חרב ולה שני פיות" (ג',
טז), והרי היא לו כחרב פיפיות. ומצאתי ב'תורה שלמה' על הפסוק "בנימין זאב יטרף", מן
הספר מנחת יהודה בכתב-יד: "מה הזאב טורף לפניו ולאחריו כך אהוד בן גורא הימיני עשה לו
חרב שהייתה אוכלת לפניו ולאחריה". בכיכול, פוגע ונפגע כאחת.

ימין בנימין חסרה

ועדיין אנו חייבים תשובה ליגודיות בין דרכו השמאלית של שפט בנימין לבין שמש
המהופך שמשמעו 'בני הימיני'. אהוד, ראשון למנהיגי השבט, מוצג לפנינו בתוארו
הפרדוקסאלי: "בן הימיני איש אטר יד ימינו".

נסמך לכאן את דברי הגמרא בסוטה, לו, ע"א, השופכת אור על ימין ועל שמאל:
"ויהי בצאת נפשה כי מתה ותקרא שמו בן אוני ואביו קרא לו בנימין" (בראשית,
ל"ה, יח) — "כל התורה כולה בנימן [=חסר] כתיב, והכא בנימן שלם".

הרעיון הטמון במדרש זה, לדעתי, הוא שאכן מלידתו נקרא בנימין בכפל שם: "בן אוני" —
בן צערי, בן אסוני, והוא שם הנוסך אווירה כבדה, מוכרת אסון, שם ילא סימפטי. יעקב אבינו
רצה בכל מאודו להסב את שמו ולהאירו באור הימין; "ואביו קרא לו בנימין", בחינת שינוי
השם לשבח. אך העידו חז"ל, כי שם הימין לא צלח, והוא נשאר בנימן חסר. דרכו היותר טבעית
היא היותו "אטר יד ימינו".

וימין בנימין קטיעא.